

Katastrofní pošta a poškozené zásilky

MEZI FILATELISTY vžitě pojmenování **katastrofní pošta** neoznačuje žádný zvláštní způsob dopravy, přesnější označení by bylo **katastrofní zásilky**. Jde o zásilky, které byly zachráněny po nehodě dopravního prostředku, dopravujícího poštu – lodi, letadla, vlaku, případně auta. Tyto zásil-

Detail poškozené zásilky s razítkem „Poškozeno na automatické třídící lince“.

Ohořelý dopis poškozený při nehodě letadla v Singapuru v roce 1954.

ky bývají často poškozené, ohořelé nebo promočené. Pošta je většinou doručuje s omluvou a informací o příčinách poškození a zdržení. Na zásilce najdeme odpovídající razítko nebo poznámku, často jsou zásilky doručovány s příloženým vysvětlujícím dopisem nebo lístkem.

K poškození zásilek občas dochází i během normální přepravy a zpracování pošty. I takto **poškozené zásilky** bývají opatřeny razítkem s vysvětlením příčiny poškození.

Katastrofní a poškozené zásilky mohou být vhodným zpestřením filatelistické sbírky.

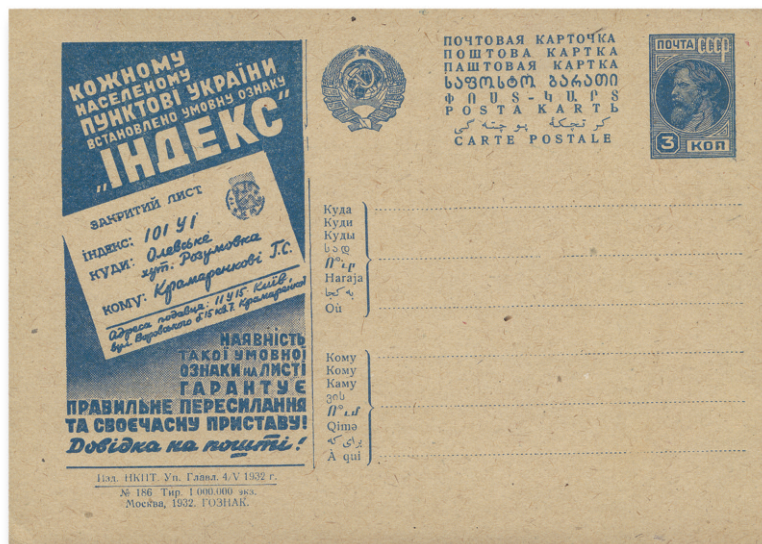
Doklady automatizace pošty

DO SBĚRATELSKÉ OBLASTI automatizace pošty řadíme celistvosti dokumentující zavádění prostředků automatizovaného zpracování zásilek. Přestože jde o oblast filatelie poměrně novou, je už dostatečně bohatá a některé celistvosti jsou možná až překvapivě staré a obtížně dostupné. I v tomto případě se soustředíme především na doklady z našeho území, protože obsáhnout zajímavosti ze světa, i když jen heslovitě, by bylo nad možnosti této knížky.

Také tato sběratelská oblast má své předchůdce, například strojové razítkování listovních zásilek. Razítkovací stroje byly u nás používány už koncem 19. století.

Předpoklady automatizovaného zpracování zásilek

Zavedení **poštovních směrovacích čísel (PSČ)** je základním předpokladem pro automatizaci třídění listovních zásilek. První systémy PSČ byly zavedeny v meziválečném období na Ukrajině a v Německu ve 40. letech. V druhém případě jedno číslo (doplněné většinou ještě písmenem) zahrnovalo velkou oblast a čísla byla přidělena i obsazeným územím, například protektorát Čechy a Morava měl číslo „11b“.

Československá PSČ byla zavedena k 1. lednu 1973. Jsou složena z pěti číslic a umožňují třídit zásilky nejen podle jednotlivých doručovacích pošt, ale třeba až na velké adresáty, kteří mají přiděleno samostatné PSČ.

Československé svítkové známky propagující PSČ.

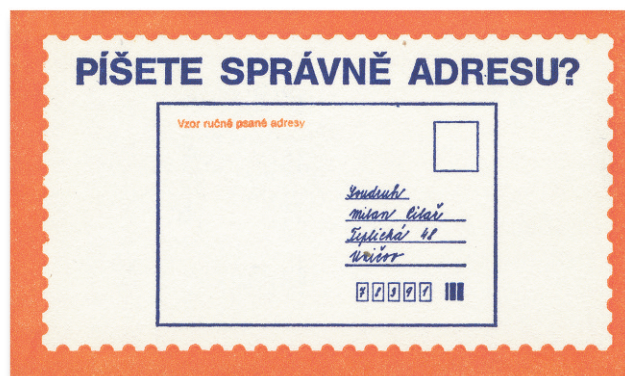
Sovětská dopisnice z roku 1932 propagující první (experimentální) systém tzv. poštovních indexů na Ukrajině.

K propagaci používání PSČ sloužily svitkové výplatní známky s jejich symbolem a mapou, vydané v roce 1976, a strojová propagační razítka. Na zásilkách s chybějícím nebo nesprávným PSČ používaly pošty razítka nebo nálepky upozorňující na správné PSČ. Poštovní denní razítka s uvedeným PSČ dostávají pošty postupně (už od konce roku 1972), dosud je však všechny pošty nemají. Naproti tomu na rekomandačních nálepkách se PSČ začala uvádět až více než 20 let po jejich zavedení.

Propagace PSČ v otisku výplatního stroje.

Dalším předpokladem pro automatizaci zpracování listovních zásilek bylo zavedení **potisku adresní strany listovních zásilek**. Pro psaní PSČ byly na poštovních celinách a na pohlednicích nejprve vytištěny tečky před místem určení. Před instalací první automatické linky byl zaveden nový potisk adresní strany. Jeho charakteristickým znakem je **stavěcí značka** složená ze tří svislých čárek v pravém dolním rohu a políčka pro psaní PSČ u adres psaných rukou. Stavěcí značka slouží ke správnému automatickému nalezení adresní strany a srovnání zásilek pro orazítkování. Vzory správného psaní adres byly propagovány také na deskách známkových sešitků. Stejnou funkci pro automatizované srovnání zásilek před dalším zpracováním jako stavěcí značka má **poštovní známka vytištěná na luminiscenčním papíru**. První československé luminiscenční známky byly vydány v roce 1977. Podrobně se o nich zmiňujeme v kapitole Papír poštovních známek na straně 15.

Desky známkových sešitků se vzory správného psaní adres.

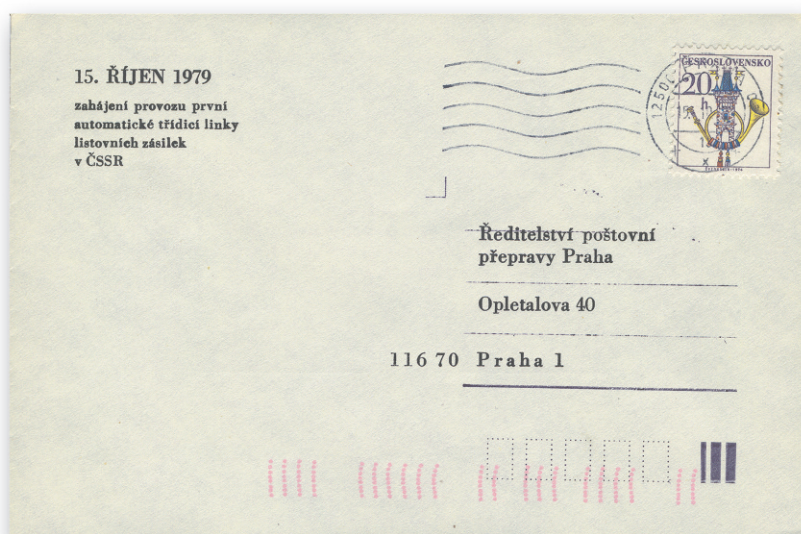
Automatické oddělovací, stavěcí a razítkovací stroje

Prvními zařízeními na automatizované zpracování listovních zásilek v Československu byly **automatické oddělovací, stavěcí a razítkovací stroje** japonské firmy NEC. Byly instalovány na poštách Praha 025 a Bratislava 2 v roce 1978. **Oddělovací stroj** nejprve vyřadí zásilky, které nejsou vhodné pro další strojové zpracování (příliš malé, velké, s nepružným obsahem). **Stavěcí stroj** zásilky srovná podle nalepené luminiscenční známky nebo natištěné černé stavěcí značky. V **razítkovacím stroji** jsou pak zásilky orazítkovány. Výkon stroje je až 30.000 zásilek za hodinu. Strojová razítka tohoto stroje mají charakteristické provedení a vedle denního razítka obsahují buď vlnovky, nebo propagační vložku.

Podobné automatické oddělovací, stavěcí a razítkovací stroje byly postupně instalovány i na dalších velkých poštách (v Brně, Ostravě, Pardubicích, Košicích a v Plzni).

Automatické třídící linky

Dalším krokem zpracování zásilek je **automatická třídící linka**. První byla instalována v Praze v roce 1979 a byla také dodána firmou NEC. Skládala se z optického čtečského a kódovacího zařízení (stroj přečte PSČ a zakóduje je), z kódovacích pracovišť operátorů (ti kódují PSČ na zásilkách, kde jej stroj nepřečetl), z předtřídícího a třídícího stroje. PSČ bylo zakódováno do 21 červených čárek

Pamětní obálka k zahájení provozu první automatické třídící linky NEC na poště Praha 025 dne 15. 10. 1979.